

TEMAN I SVENSKA

Nyfiken i biblioteket

LÄRARHANDLEDNING

Britt Maria Holtz

Malin Ögland

Natur och Kultur

Lektionsmoment

Här följer förslag till temaplanering och lektionsmoment. Du avgör själv utifrån dina elevers intresse, behov och engagemang hur mycket tid du önskar avsätta till varje moment. Givetvis är det möjligt att utesluta, lägga till eller kasta om moment. Vårt förslag till arbetsgång presenteras här nedan.

A Några förslag och råd innan ni börjar

B Gemensamma upplevelser

C Temapresentation

D Besök på avdelning U

E En djupdykning bland faktaböcker

F Informationssökning i en faktatext

G Konsten att formulera en fråga

H Hypoteser

I Uppdrag – utrotningshotade djur

J Elev- och lärarutvärdering

A Några förslag och råd innan ni börjar

- Kontakta det bibliotek/sök upp den bibliotekarie som du önskar samarbeta med. Läs igenom handledningen och planera temats upplägg tillsammans. Dra nytta av den dubbla yrkeskompetensen och diskutera förväntningar inför samarbetet inom temat. Fördela ansvarsuppgifter samt gör upp en tidsplan för genomförandet av temaområdet.
- Informationskompetens innebär att äga vissa färdigheter/kunskaper om hur man söker den information som behövs för att lösa en uppgift. Vilka färdigheter är det viktigt att elever behärskar? Diskutera i arbetslaget och lista dessa färdigheter.
- Dokumentera gärna elevernas arbete med hjälp av foto – eller videokamera. Det är stimulerande och utvecklande för eleverna att få se sig själva agera och arbeta tillsammans.
- I temat ”Nyfiken i biblioteket” behöver eleverna en skrivbok där de under temaarbetets gång skriver in berättelser, faktatexter och andra skrivuppgifter som de vill spara.

- Uppmana eleverna att använda plastfickorna i "Portföljen" (se "Bruksanvisning") till att förvara information, idéer och uppslag för skrivande.
- Ge eleverna tillräckligt med tid för bearbetning av informationsmaterial och skrividéer under flera lektionspass.
- I "Loggboken" (se "Bruksanvisning") kan eleverna samla kortskrivande inför samtal, diskussionsuppgifter samt egna reflektioner i anslutning till genomförda lektioner, arbetsuppgifter och informationsökning.
- Inled gärna varje lektionspass med en återkoppling till föregående lektion.
- Avsätt tid för elev- och lärarreflektion i slutet av temaperioden.

B Gemensamma upplevelser

Välj utflyktsmål utifrån de möjligheter som erbjuds på er hemort samt utifrån elevernas intresse och engagemang i temats olika moment.

1 Besök ett antikvariat, en bokhandel eller någon boksamlare på orten

Vad är det första intrycket av samlingen/affären?

Hur är böckerna sorterade?

Hur är böckerna placerade på hyllorna (liggande, staplade, med framsidan eller ryggen synlig)?

Finns det något annat i lokalen som intresserar eleverna?

Samtala och skriv om det ni upplevt under besöket.

2 Besök ett museum eller en utställning

Hur är utställningen ordnad?

Vilket budskap förmedlas till besökarna?

Samtala om vad eleverna minns bäst efter besöket. Hur kommer det sig att de minns just dessa saker?

Vilka uppslag och idéer kan ni använda för utställningar på er egen skola?

3 Bjud in en samlare eller forskare

Bjud in någon från orten som forskar inom ett intressant område eller samlar på föremål av stort intresse för klassen. Be den inbjudna berätta om sin forskning/sitt samlarintresse.

Vad upplevs som särskilt roligt och vad kan vara svårt?

Vilka tips kan forskaren/samlaren ge eleverna inför informationsökning?

Samtala och skriv om vad ni lärt av besöken.

4 Besök en Fyra H-gård

Vilka djur finns representerade på gården?

Vilka andra djur skulle kunna finnas på en Fyra H-gård?

Intervjua djurskötarna om val av djur, skötsel, glädjeämnen och svårigheter.

Samtala, dramatisera eller skriv och berätta om besöket.

4 Gör ett studiebesök på ett observatorium

Låt eleverna gruppvis förbereda frågor om rymden och stjärnhimlen som de vill söka svar på under besöket. Uppmana eleverna inför besöket att noggrant föra minnesanteckningar om iakttagelser i miljön samt om de uppgifter de får fram med hjälp av sina frågeställningar.

Samtala i klassrummet om erfarenheterna från studiebesöket och låt eleverna skriva artiklar med utgångspunkt från de egna frågeställningarna och svaren de fått. Sätt samman artiklarna till en väggtidning.

C Temapresentation

Samlingar kan vara mycket fascinerande och intresseväckande. Många elever är engagerade samlare av olika typer av föremål. De vet en hel del om insamlande av material och hur samlingar kan organiseras. När en samling blir stor är det viktigt att förvara den i en viss ordning för att ha möjlighet att hitta rätt föremål när det behövs.

I ett hem finns det många saker som det är viktigt att ha en viss ordning på för att alla i familjen lätt ska hitta det som söks. Matbestick är t ex oftast sorterade i en låda i köket. Gafflar, knivar och skedar ligger i olika fack. Kanske har man teskedarna för sig. Men var lägger man smågafflar och smörknivar? Ska man lägga dem bland teskedar eller gafflar? Ska smörknivarna ligga bland de små teskedarna eller bland knivarna eller i lådan där alla möjliga köksredskap ligger?

1 Samtal i ring

Be eleverna berätta om vad de samlar på och hur de ordnar sina samlingar.

Hur gör de för att utvidga sin samling? Köper, byter eller ber de andra hjälpa till?

Hur kommer det sig att de samlar just på dessa föremål?

Vad är det som är roligt med att vara en samlare?

2 Gruppuppgift

Dela ut en påse till varje grupp med sådant som barn samlar på just nu, t ex Hockeybilder, Pokémon-kort, frimärken, bokmärken, pogs, kapsyler, stenar, mynt eller snäckor.

Be eleverna samtala om och sortera den samling de har tilldelats.

På vilka olika sätt kan de sortera samlingen?

Låt varje grupp skriva ner sitt sorteringsystem på en OH-plast.

Förbered eleverna på att de ska berätta om hur de har tänkt kring sin sortering. De förväntas också ha synpunkter på övriga elevgruppers idéer till sortering.

Varje grupp redovisar muntligt hur de sorterat och tänkt om sin samling.

Diskutera tillsammans! Hur gör man om man bara är intresserad av hockeymålvakter eller om man bara vill ha bokmärken med brudpar på? En del av föremålen i samlingen är mer värda än andra. Hur kan man se det? Hur förvaras en samling på bästa sätt?

När det är dags för eleverna att söka efter information på egen hand är det viktigt att de har kunskap om att någon annan har tänkt, valt och gjort en sortering av materialet. Var är det rimligt att finna den information som söks? Det är till exempel inte rimligt att söka efter smörkniven i ugnen.

Visa hur bibliotekssystemet är uppdelat och anknytt till hur eleverna sorterat själva. Samtala t ex om hur man delar upp länderna (jfr frimärkssortering) och hur man tänkt kring idrotterna.

D Besök på avdelningen U

Avdelning U (Naturvetenskap) innehåller många underavdelningar. Även om skolans bibliotek är litet finns säkert några av underavdelningarna på hylla U. På ett lättsamt sätt ska ni nu utforska och bekanta er med avdelningen.

1 Presentation av avdelning U

Gå till biblioteket i grupp eller helklass. Inled lektionen med en översiktlig genomgång av bibliotekets underavdelningar på avdelning U och visa vilken typ av litteratur eleverna kan finna på hyllorna. Låt eleverna bekanta sig med avdelning U:s underavdelningar på egen hand. Det är viktigt att de redan nu får möjlighet att titta och bläddra i de böcker som de ska återkomma till under temats gång.

3 Gruppuppgift

Skriv underavdelningarnas namn på stora ark längs väggarna.

Elevgrupperna tilldelas slumpvis ett namn på en underavdelning.

Varje grupp samtalar om hur de på lämpligaste sätt kan göra en

illustration som symboliserar den typ av böcker som man kan finna på underavdelningen. Eleverna målar och ritar olika förslag.

Klistra upp elevernas teckningar på de uppsatta pappersarken. Du kan också använda elevernas teckningar som knubbetiketter (knubb är den lilla bokliknande klossen som adresserar en ny avdelning i hyllan) direkt i ert bibliotek.

4 Gruppuppgift

Varje grupp får åter en lapp där namnet på en underavdelning finns skrivet. Använd gärna de bokstavskoder som finns på biblioteket.

Elevernas uppgift är att under några minuter hitta på och träna in en charad som illustrerar underavdelningen som är angiven på lappen.

Elevgrupperna spelar upp sina charader. Övriga elever gissar vilken avdelning som gruppen illustrerar. Elevillustrationerna på väggarna blir ledtrådar för alla.

E En djupdykning bland faktaböcker

Eleverna har nu bekantat sig med litteraturen på avdelning U. Många av eleverna har säkert redan hittat en eller flera faktaböcker som fångat deras intresse och som de gärna vill titta lite närmare på.

Låt varje elev låna en bok efter eget val på avdelning U. Avsätt lektionstid för genomläsning och förberedelse för en bokpresentation inför klassen. Planera elevernas framträdande så att det blir en mysig stund där de ges möjlighet att ta del av kamraters intresseområden, upplevelser och åsikter om faktabokens innehåll och budskap. En enskild elevs engagemang för en bok lockar ofta fram nyfikenhet och läslust hos andra elever. Sprid gärna ut redovisningarna på olika lektionstillfällen under temat så att intresset för att lyssna på bokredovisningar bibehålls. Bokpresentationer ska kännas som godbitar i skolarbetet!

Bokpresentation

- 1** Be eleverna inleda med att berätta om hur de valde bok.

Därefter kan de

presentera bokens innehåll

visa intressanta bilder ur boken

högläsa ett valt textavsnitt

värdera hur bokens innehåll stämde med deras förväntningar

Vad förvånade mig? Vad vill jag veta mer om?

berätta om vilken underavdelning boken tillhör.

- 2** Låt eleverna ge varandra respons på genomförandet av presentationen. Betona det som utfördes bra och som fångade intresset hos lyssnarna. Ge råd om vad som kan förbättras och utvecklas inför kommande bokredovisningar.

F Informationssökning i faktatext

Eleverna ska under det här lektionspasset arbeta med en faktatext om fladdermöss. Uppgiften syftar till att ge eleverna insikt om hur viktigt det är att förbereda sig innan man börjar söka efter information i en faktatext. Med utgångspunkt i tydligt formulerade frågor ska de söka svar i texten. De får kanske erfara att texten inte ger dem svar på samtliga frågor utan att de måste gå vidare till andra källor för att hitta svar. (Se ”Faktatexter, frågor och hypoteser”.)

1 Inledning

Inled avsnittet med att visa OH-bilder eller foton på vuxna fladdermöss, deras ungar och levnadsmiljö. Be eleverna berätta vad de redan känner till om fladdermöss. I lärarhandledningen på webbplatsen www.temanisvenska.nu finns bilder att hämta.

2 Kortskrivande

Uppmana eleverna att skriva en eller två frågor om fladdermöss på ett enfärgat A4-papper.

Be eleverna läsa upp sina frågor. Gruppera frågeställningarna efter innehåll, antingen på tavlan eller på en vägg. Rubrikerna kan till exempel vara föda, utbredning, utseende, boplats eller fiender.

3 Paruppgift eller enskilt arbete

Eleverna läser faktatexten om fladdermöss på s 22 i antologin och letar efter svar på frågorna.

2 Samtala i ring

Var det lätt eller svårt att läsa faktatexten med utgångspunkt i frågorna?

Vilka frågor har eleverna funnit svar på?

Vilka frågor är fortfarande obesvarade?

Var kan de söka efter ytterligare fakta om fladdermöss?

2 Informationssökning i andra källor

Förutsättningarna för informationssökning är inte lika i våra skolområden. Inventera vilka olika möjligheter som ges till informationssökning på er skola, i ert bibliotek eller på er ort. Handled eleverna, med utgångspunkt i de möjligheter som ges hos er, i sökandet efter ytterligare information om fladdermöss i t ex klassens läroböcker, bibliotekets uppslagsverk och faktaböcker eller på Internet.

Internetsökning kan vara både spännande och svårt. Eleverna behöver kunskap, vägledning och träning i att hantera Internets olika sökvägar. Valet av sökord är ofta nyckeln till betydelsefull information.

6 Sammanfattande redovisning

Eleverna skriver ned resultaten av sin informationssökning för hand eller med hjälp av dator. Vid den muntliga redovisningen kan eleverna inleda med att berätta hur de gått tillväga för att finna svar på sina frågeställningar (hinder och lösningar). Därefter presenterar de sina resultat och anslår det nedtecknade svaret vid frågeställningen.

Avsluta arbetet med en sammanfattande diskussion om erfarenheterna från informationssökningen. Vad underlättade respektive hindrade eleverna att lösa uppgiften?

G Konsten att formulera en fråga

”Som man ropar får man svar” är ett ordspråk som stämmer bra in på arbetet med att formulera frågor. En bra frågeformulering leder lättare fram till den sökta informationen och gör därmed undersökningen intressantare. Det är av stor betydelse för elevens lärande om du, som lärare eller bibliotekarie, tillsammans med eleven reflekterar över och diskuterar de olika förslag och försök till problemformuleringar som eleven arbetar fram (se ”Faktatexter, frågor och hypoteser”).

1 Högläsning

Läs faktatexten om Kotokiga Elin på s 26 i antologin.

Läs texten högt i helklass eller i grupp.

1 Samtal i grupp

Samtala om innehållet i faktatexten.

Är något oklart i texten?

Är det något ni inte förstår?

Vilka funderingar gav textinnehållet upphov till?

Vad vill ni veta mer om?

Formulera en eller flera frågor tillsammans. Försök att formulera öppna frågor dvs frågor där flera olika svar kan vara möjliga. Frågan ska inte vara en uppslagsuppgift utan ska kräva att eleverna funderar, diskuterar och drar egna slutsatser, såväl möjliga som fantasifulla.

Exempel:

”Hur kommer det sig att en del människor är rädda för kor – Elin är ju inte rädd?” eller ”Vad gör kalvarna på vintern?”

3 Par- eller gruppuppgift

Eleverna samtalar, söker svar ur olika källor eller fantiserar fritt kring frågeställningarna. De för korta gemensamma anteckningar över vad de kommer fram till och redovisar sedan utifrån dessa muntligt i tvärgrupper eller i ring.

4 Samtal i ring

Samtala om hur frågeformuleringen underlättade eller hindrade eleverna att hitta en lösning.

H Hypoteser

I vetenskapliga sammanhang formulerar forskarna ofta hypoteser i sökandet efter svar. Det kan vara en spännande uppgift att formulera olika lösningar till en frågeställning, även om inte någon av de uppställda hypoteserna visar sig stämma med det slutliga svaret.

I den här uppgiften ska eleverna försöka sig på att skriva hypoteser utifrån en skönlitterär text. Här finns inga absolut korrekta eller sanna lösningar. Det är elevernas egna kunskaper, erfarenheter och fantasi som ligger till grund för diskussionen om vad som kan vara den mest sannolika lösningen.

1 Läs högt

Läs texten ”Hunden” (s 60 i antologin) högt för eleverna.

2 Samtal i ring

Vad handlar textavsnittet om?

Är något oklart i texten?

Saknas något i texten?

Vad skulle du vilja vet mer om?

Formulera en eller flera frågor tillsammans i klassen.

3 Gruppuppgift

Låt varje grupp diskutera och skriva fantasifulla hypoteser till en av frågeställningarna.

Grupperna redovisar sedan sina hypoteser och diskuterar sannolikheten i dessa. Vilken hypotes är den mest rimliga?

4 Enskilt skrivande

Eleverna skriver med hjälp av sin fantasi ett möjligt svar som bevisar hypotesens riktighet.

De presenterar sedan sina svar i den ursprungliga gruppen.

5 Upptäckarens bok

Eleverna kan fortsätta att arbeta med hypoteser i Upptäckarens bok s 12.

I Uppdrag – utrotningshotade djur

Här i den avslutande uppgiften arbetar eleverna i mindre grupper med det gemensamma uppdraget att söka information om några av världens utrotningshotade djur. Litteraturen på avdelning U är utgångspunkten för informationsökandet. Målet är att skapa en utställning som uppmärksammar de hotade djurarternas situation.

Inspiration

Presentera uppgiften för elevgruppen genom att t ex läsa upp ett ”låtsasbrev” från Världsnaturfonden. Betona att uppdraget innebär att de ska arrangera en utställning på ett sådant sätt att andra människor kan förstå och engagera sig till förmån för de utrotningshotade djuren.

”Det är viktigt att människor överallt på vår jord engagerar sig för de utrotningshotade djuren på vår planet, så att sällsynta djurarter uppmärksammas och skyddas. Er klass får här uppdraget att arrangera en utställning som informerar om några av världens utrotningshotade djur. Syftet med utställningen är att få fler människor att engagera sig och ta ansvar för de utrotningshotade arterna. Ni ska i er utställning presentera några av djuren, deras situation, utseende och levnadsförhållanden”.

Avsätt tillräckligt med tid för elevernas eget informationsökande. Förklara för eleverna att arbetet ska pågå under en begränsad tid. Ange tydligt hur lång tid de har på sig och när utställningen ska stå klar. Eleverna har då möjlighet att själva ta ansvar för att planera sitt arbete och bli färdiga till den utsatta tiden. Eleverna ansvarar gruppvis för var sin del av utställningen.

Arbetet inleds och planeras

Dela in eleverna i grupper med fyra till fem deltagare i varje grupp (se ”Samarbete i grupp”). Arbetet inleds med att eleverna under ett samtal planerar sitt arbete. En i gruppen för korta anteckningar om gruppens planering och beslut.

Vilket utrotningshotat djur ska de ta reda på fakta om?

Var kan de finna de fakta och material som de behöver?

Hur ska de arbeta tillsammans?

Eleverna presenterar och samtalar om sin planering tillsammans med läraren/bibliotekarien.

Frågeställningar

Det här momentet i arbetet kan ta en hel del tid då varje elevgrupp behöver enskild handledning. Diskutera i arbetslaget hur ni kan lösa detta på ett smidigt sätt. Är du ensam lärare i gruppen är det viktigt att se till att alla elever är sysselsatta medan de väntar på handledning. Kanske läser de en bra bok.

Eleverna skriver en sammanställning över vad de själva redan tror sig veta om djuret. Den egna texten är utgångspunkt för eleverna när de nu ska formulera frågeställningar inför informationssökningen.

Vad vill de veta mer om?

Vilken information är betydelsefull för utställningen?

(Se ”Fakta, frågeställningar och hypoteser”.)

Informationssökning

Eleverna diskuterar sig fram till var de kan hitta information och fakta. De behöver också jämföra faktauppgifter ur olika källor och avgöra vad de måste eller vill ha med i sin del av utställningen.

Eleverna söker svar på frågeställningarna

i bibliotek

bland böcker och tidskrifter som finns tillgängliga i klassrummet

på Internet eller i uppslagsverk

genom andra informationskanaler.

Följ eleverna i deras arbete. Ge respons och stimulans. Stötta om de fastnar i samarbetssvårigheter eller tappar gnistan för uppgiften.

Fortsatt informationssökning och bearbetning

När de första elevgrupperna har fått fram tillräckligt med material är det dags att lyfta upp tankarna kring redovisning och utställningens utformning. Diskutera möjligheterna till ljud- och ljusinslag samt rollspel och annan typ av dramatisering som kan komplettera utställningen.

(Se ”Minilektioner”.)

Samtala om hur informationssökandet har fungerat

Vilka svårigheter har de stött på i sökandet efter information?

Hur gick de tillväga för att hitta en lösning?

Vad har de lärt sig om informationssökning?

Uppmana eleverna att vara källkritiska! Det är viktigt att kontrollera fakta och fundera över om de uppgifter som hittats är rimliga.

Eleverna arbetar därefter vidare med sökandet efter ytterligare information, gör urval och bearbetar det insamlade faktamaterialet med utställningen som mål.

Den skrivna informationen i utställningen kan presenteras som faktatexter, berättelser med faktainslag, dikter, upprop eller brev till betydelsefulla organisationer eller personer. Illustrationer, foton, tidningsurklipp, kartor, tabeller eller kopierat material kan konkretisera utställningens budskap. Eleverna har säkert ännu fler idéer om hur deras material kan presenteras.

Utställningen presenteras

Be eleverna ge förslag till utställningens utformning samt hur de vill presentera sitt arbete inför publik. Anteckna elevernas olika förslag på blädderblock eller tavla. Diskutera er fram till en lösning som ni kan fortsätta arbeta utifrån.

Elevgrupperna planerar och tränar inför redovisningen. Ge respons genom att lyfta fram det som eleverna gör bra och ge förslag samt goda råd på det som kan förbättras i presentationen.

Placera gärna er utställning på en central plats i skolan såsom i bibliotek, korridor eller matsal? Bjud in personal, elever och andra intresserade till en visning av utställningen. Utse några av eleverna till utställningsvärdar. De har ansvar för att hälsa besökarna välkomna och som inledning kort presentera arbetet med utställningen.

Redovisningen kan börja! Lycka till!

Utvärdering och avslutning

Samtala om hur samarbetet och arbetet i grupperna har fungerat. Be eleverna lyfta fram synpunkter dels på utställningen, dels på presentationen inför publik.

Inför utvärderingssamtalet kan eleverna ges möjlighet att förbereda sig genom att kortskriva med utgångspunkt från följande frågeställningar.

Vad fungerade bra i samarbetet?

Vad är viktigt att förbättra till nästa gång?

Vad har de lärt sig om samarbete?

Vilka synpunkter har de på utställning och redovisning?

Samla eleverna i ring och låt dem redovisa sina synpunkter i tur och ordning. Diskutera olika uppfattningar och erfarenheter. Ge eleverna återkoppling genom att lyfta fram det positiva som ni vuxna har iakttagit och särskilt lagt märke till under grupparbetet. Återknyt till bilden av arbetsprocessen (Se introduktionssidan till "Nyfiken i biblioteket").

J Elev- och lärarutvärdering

Temaarbetet lider mot sitt slut. Det är dags att sammanfatta erfarenheterna, kunskapen och upplevelsen av arbetet. Använd lektionstid till att både skriftligt och muntligt reflektera över Tema "Nyfiken i biblioteket".

Vad har du som elev, lärare och bibliotekarie lärt dig av detta tema?

Vad gillade du bäst? Vad tyckte du inte om?

Vilka arbetsuppgifter var svårast?

Vad är du mest nöjd med när det gäller ditt eget arbete?

Vad är du mest nyfiken på att lära dig mer om?